

12

D. O. M. F. F.

TEMPLORUM

CURIENSIVM,

NOVA IN VRBE RESIDVORVM, PRIMARIVM,

D. **M**ichaëli

in scriptum;

ejusque conditi, & per diversa tempora in majorem Amplitudi-
nem adducti,

HISTORIA,

ACTUI ORATORIO ENCOMIASTICO,

Per modum Consultationis instituto,

IN ILLUSTRIS CURIANO, VI. Oratiunculis

ad D. XXI. Nov. clc lxxxix.

à Sacris Matutinis habendo,

invitandi

Urbis Proceres

causâ præmissâ

à

M. JO. CHRISTOPHORO LAYRIZ,

Gymn. Patrii Rectore.

Literis Minzelianis.

H *Veteri* nunc Urbe *CURIA* in *Novam* nos recipimus, pariqve dexteritate, qva Templum istius residuum, *B. LAURENTIO* dedicatum, Iustravimus, in hujus quoqve sacras, per gratiam Divini Numinis superstites *Ædes*, illarumque Historiam inquirimus. *MICHAELIS* hic Templum, Parochiale nunc & totius Urbis primarium, primam nostram sibi vindicat operam, quam tamen, qvoad ej⁹ fieri potestur, in pauca contrahemus. *Patronum*, nomine refert suo *MICHAELEM*, qvoad quamquam à primis Fundatoribus, Papisticæ Superstitioni immerfis, Angelo tutelari creato tributum, ex vanâ istorum temporum *Ἀγγελολατρεία* facile largiamur, seqviori tamen ævo ab impuritate isthac liberatum, & non alii, nisi increato Archangelo Michaëli, Salvatore nostro *JESU CHRISTO*, adjudicatum invenimus. Videnda hujus victoria, à Dracone Infernali deportata, ipsis Templi frontispiciis, media inter utrasque Turres, sub Ambone, illas connectente, in concamerato pariete depicta, literis etiam, quamquam temporum tempestatumque injuriâ multum exesis, inscriptionem prodentibus: *MICHAEL ARCHANGELUS. Ætas* Templi cum ipsius novæ urbis primordiis coincidit, & quod supra p. 9. retulimus, in A. C. 1130 communiter conjicitur, quô noviter condendæ Urbis, sub *OTTONE M. Merania Duce*, ejusqve Filio, *OTTONE II.* (habes primos *Fundatores*,) auspicia data; Nam cum *Veteris Novæqve Urbis Curia* incolæ tunc temporis diversis ab invicem civilibus secernerentur ædificiis; diversas etiam quæsisisse Parochias, fit probabile; licet *Veteris Urbis Parochiali Templo*, per bina & dimidium adhuc *Secula*, *Matris prærogativa* ritè deferretur. *Faciem autem & Figuram* ejus qvoad attinet primævam, tantô utriusque nitore, quô hodie inter multa caput effert alia, se commendavit minimè, vixque minoris cujusdam *Ædiculæ* meruit nomen. *Locus*, è quo excitatum fuit hoc templum, ille ipse quidem est, quem hodiernum obsidet, angulus nempe Urbis Orientalior

or, petrae innixus, multum tamen minoris capacitatis conclusit
 arcam istam scilicet, quae introitum nunc ejus & anteriores capit
 partes. Cinxere utraque latera ejus civium domus, ut non nisi
 per angustum viculum aditus ad illud pateret, dictum Das Michaelis-
 Gäßlein/ quod nomen identidem servat via ista, qua ad D.
 Michaelam, per posticum Urbe elabimur, si Clasicorum aemulati-
 one *maegiburgov* istud urbis, seu *portula minor*, Das Michaelis-Pfört-
 lein oder Thürlein/ hoc nomine appellari fas sit.

Hæc prima Templi incunabula, quæ, quamquam Seculo
 isto ullis provecta incrementis haut legantur, invidentis tamen
 fortunæ non evitare tela, in Vulcani officina fabricata, quibus po-
 tenter adeo sacra hæc concussa ædes, ut Æneæ ore dimissâ, in ar-
 dentem communibus Trojæ flammis Deiphobi domum, quærelâ :

- - - - dedit ampla ruinam,

Vulcano superante, domus;

nostræ quoque huic exequias ire, cui lubitum fuit, potuerit.

Annò enim 1299 latè adeo furens Curia ortum incendium,
 quod non tantum pleraque Veteris Novæque Urbis depavit, sed
 præter S. Laurentii & Nicolai, hoc quoque Michaelis Templum, æstu
 suo absumpsit. Suprà jam p. 80 incendii hujus facta mentio, &
 p 94. medela quoque adducta, quâ in cineribus decumbentibus
 his sacris ædibus subveniendum nostri credidere Majores, literæ
 scilicet Indulgentiales, à GREGORIO, Pragensi Episcopo impetratæ,
 quæ istæ adhuc jungendæ sunt, quas in eundem finem HUGO,
 Leodiensis Episcopus, de dato apud Tullium, (Lotharingæ Civitatē)
 Non. Decemb. Indictione XIII. A. D. 1299 rogavit, omnibusque, qui
 apud destructas ignis voragine Ecclesiam & Capellam, (quâ posteriori MI-
 CHAELIS intelligit,) convenerint, & ibidem verbum prædicationis audi-
 verint, eisque quæ propter defectus multiples, Christi fidelium indiguerint de-
 voto subsidio relevari, manum porrexerint adjutricem, quadraginta dies Cri-
 minalium & Centum venialium de injunctâ sibi poenitentiâ misericorditer in
 Domino relaxavit, ut ipsæ literæ apud IDEMANNUM videndæ,
 prolixius id perhibent.

Harum ergo obstetricantium manuum ope, intra proximum triennium, paulatim è cineribus, nostrum revivixit Templum, & cum dictæ Indulgentiæ multum colligendis conferrent sumtibus, nostrates quoque liberaliori comparerent manu, de ampliando etiam istius ambitu, cogitationes pariter & opera injectæ; postremique ejus parietes, magis Septentrionem & Ortum versus, ad finem usque Magistratus oppidani subselliorum & lineam ad Crucis imaginem transversam, promoti, ipsâ Capella duobus Choris, alterò ab eodem latere, versus Dominorum Diaconorum ædes, quem Sacrarium, die Sacristen appellabant, ubi hodie Plurimum Rev. Ministerium Ordoque Senatorius Templum intrant, alterò eo in loco, quò hodie fœmellarum in medio Templi prostant sedes, ornata, quam capacitatem pilæ portio, ad angulum exterio-rem antiqvæ Capellæ, in Vestibulo ædium tertii Diaconatus conspicua, probat.

Quibus, & quot annis, omnia hæc fuerint extructa, distinctè annotatum non invenio, tantorumque conatum moles, succedentibus invicem benè multis annis, quin fuerit effectui data, dubitare nos non finit; Turrium cum primis vasta satis capacitas, & insignis altitudo, quæ quamquam tanta tunc temporis non fuerit, ad veterum enim saltem morem fuerunt fastigiatae, complures tamen extructione traxisse annos, mole sua produnt, ex quâ etiam ad ingentes sumtus, facile colligendum est; Cum primis cum præter externa Templi hujus firmamenta, internis quoque Ornamentis, illorum ipsorum temporum transcurso, manus legantur admotæ; Sic supra opus istud concameratum, quod Vestibulum Templi hodiernum munit, & cui ambones anteriores innituntur, aliud, majoris longè altitudinis, ex illa ipsa anteriori Templi parte, ceptum est; sed ultra binas adversas pilas, ordine directo secundas, & Mariæ Johannisque statuis notatas, non fuit productum; quod enim sumtibus laborarent nostri, & nervo rerum gerendarum, pecuniâ, destituerentur, parem sibi injectam fensere moram, quam amor Didonis ausibus, in quam Poëtæ istud æquè appositè conjecisses;

• • • pendent opera interrupta, minaque
 Martorum ingentes, aequataque machina caelo;

Cetera autem ligno texere, in commodius, pecuniaque refertius
 tempus, referre rati. Singula haec concatenata quasi per diversas
 temporum vices operata, Anno 1387, scribuntur absoluta, ex qua
 etiam ipsius Templi dedicatio, ad initium ferè sequentis Anni,
 nempe 1388, cum Conversionis Pauli die, seu 25. Januarii suscepta, & ex
 in mos repetendi annuatim haec Encoenia, & primarius alter Urbis
 nostrae Mercatus, in eam defluxere.

Offendente autem fornicum hiatu spectantium oculos, praesidia
 nostri circumspexere Proceres, bonorumque opem per uni-
 versam implorarunt Germaniam, dimisso, qui stipem in hanc rem
 emendicaret, eoque sequentibus commendatio-petitoriis mu-
 nitio, dignis, ob notanda quaedam, quae his inferantur.

*Reverendis Patribus & Dominis, Abbatibus, Praepositis, Prioribus,
 Plebanis, Viceplebanis, nec non & omnibus Ecclesiarum Rectoribus & Capellanis,
 Et specialiter, Baronibus, nobilibus, militibus, civibus, aliisque personis discretis,
 cujuscunque status seu conditionis extiterint, ad quos presentes pervenerint; Con-
 radus de Weyzelsdorff plebanus in Curia Regniz, & Henricus de Wüerspergk
 miles provincialis ibidem, (hoc est Capitaneus seu Praefectus, Hauptoder
 Amtmann. Veteribus enim Miles de Nobilibus Romani Imperii Mili-
 tibus, seu Nobilibus absolutè sic dictis dicebatur, quia Nobilium propri-
 um sit pro patria militare. Sic hac ex ratione Nobiles in Convent.
 Feudalibus Milites dici asserunt LL. DD. Vid. Comment. in Tit. de Vasall.
 Milit.) Magister Consulium, Consules & omnes jurati oppidi ejusdem, quic-
 quid poterimus obsequii, reverentiae & honoris.*

*Cum Capella S. Michaëlis, oppidi Curia Regniz praedicti, intra muros, in
 Choro & in libris, calicibus & aliis Ornamentis magnum patiebatur defectum:
 nunc vero Chorus cum una Sarcista solenniter inceptus ad decorandum, quod sine
 piorum Eleemosynis perfici non poterit, neque debet: Quare vestram duximus
 Dilectionem & Charitatem in Domino Jesu exorandam, ut cum praesens nuntius,
 Dominus Michaël Ratgeb/ lator praesentium, ad vos in petendis Eleemosynis
 (venerit) apud vestros subditos in Ambone (seu suggesto, auf der Kanzel) Eccle-
 siarum*

harum vestrarum & aliis locis, parè propter Deum, & propter sex opera miseri-
cordie ad cultum divinum, qui solenniter in eadem Capella exercetur, & causa no-
stri servitii. Dignemini eum adjuvare, & cum effectu promovere: Quod in si-
mili & aliis vestris beneplaciti fideliter refundere cupimus requisiti. Et speci-
aliter, omnes Christi fideles, qui Capella predicta, in honore S. Michaelis, S. Cru-
cis & S. Mariæ Magdalenæ fabricata, Eleemosynas largiti fuerint, seu manum
porrexerint adjuvicem, magnas indulgentias consequuntur, videlicet à quatuor-
decim Episcopis; & à quolibet eorum specialiter quadraginta dies criminalium, &
annus venialium, & una carena (seu, ut aliàs scribunt, quarena, corruptè pro
quadragena, ein Karen oder Disciplin und Buß von 40. Tagen) in Domino
relaxando. Prout in literis Ecclesie Parochialis ibidem Curie Regni, & Capel-
le private, plenius & veraciter continetur, quæ propter discrimina viarum &
metum ad diversa loca securè non possunt nec debent deportari. In quorum præ-
missorum omnium testimonium & fidem credulam adhibendam, presentes literas
nostris sigillis duximus roborandas, tantum ad duos annos duraturas. Datum
Anno millesimo, trecentesimo, nonagesimo primo, in vigilia corporis
Christi.

Parum tamen has ipsas lucratas fuisse, eventus concludere
nos jubet, qui istò & proximi Seculi primò tricenniò deprehen-
ditur nullus, cum Michaël noster antiquam obtineret, faciemque
minimè mutaret. Quin &, ut in deteriora quandoque res ruunt
hominum, quibus lætior spes destinata, ne integri quidem ses-
quiseculi defluxu, istà quantulacunque hæc sacra Ædes gavisa
integritate, quum novâ strage prosterneretur, quum dirus Hus-
sitarum furor, funesto denuò igne A. 1430. immisit, & cum aliis li-
gnea laquearia sustulit. Muris tamen & lapidibus contra inju-
riam istam se tuentibus, bienniò post, quæ ignis devoraverat, resti-
tuta, & ut superius p. 100, circa Laurentinum Templum diduximus,
novâ dedicatione, post Hæreticorum profanationem, reconcili-
ata sunt, indultis simul novis literis indulgentialibus, alibi expres-
sis. Röm. Pabstis: Thron/p. 1027.

Quod autem neque sic Ædis forma se omnium probaret
oculis & commoditatibus, hinc sequentibus annis omnibus sub-
inde

inde intenti fuerunt nostri occasionibus, quæ ad majora rei pecuniaria subsidia conquirenda, vel quicquam possent conferre. Et cum A. 1474. **FRIEDERICUS** III. Imperator, Augustæ Vindelicorum, solennia ageret Imperii Comitia, in causa Philippi, Hæredis Electoratus Palatini, contra Tutorem, **Friedericum** Victoriosum, vulgò **den bösen Friß** dictum, cogniturus, iisque Nuncius simul interesset Apostolicus, dignitate Presbyter Cardinalis ut & Patriarcha Aquilegensis, nomine **Marcus**, hunc quoque promovendi negotii causâ adierunt, qui *Cencum dierum Indulgentias liberaliter* eis concessit, qui certis ab ipso nominatis Festivitatibus, ipsam *Ecclesiam S. Michaelis devotè annuatim visiterint, & ad reparationem seu conservationem edificiorum, calicum, librorum ac aliorum ornamentorum, pro divino cultu inibi necessariorum, manus porrexerint adjuvices.* Quinquenniò post alius Cardinalis Legatusque à latere Pontificis, **AUSTIAS** dictus, de dato *Norimbergæ, 3. Non. Octubris, 1479,* simili munere chartaceo succurrit, *Citidem dies de injunctis pœnitentiis, pro præmissis ad fabricam remittens.* Quibus & aliis Indulgentiarum literis, quarum potiora capita, *Tabulæ tunc inscripta, Templorum valvis appensa, rudiq; popello in Festis & Encoeniis prælecta & commendata sunt, ut non tantum ad Tempia visitanda, sed & frequentissimas elemosynas dandas, illum stimularent, tantum etiam nostri profecere Curiani, ut A. 1480. vires de novo periclitarentur, an tandem ceptum Templi opus feliciter absolvi posset.* Dejectus primùm paries Orientem prospiciens, qui tunc, ubi Pannificum subsellia nunc inchoant, desinebat, sicque Templum dimidiâ ferè sui parte longius, quin imò eadem simul opera latius quoque redditum, & versus Orientem, rotunda ab extremo circumferentiâ, elegantissimè fuit deductum; Ab hoc temporis puncto novem istæ Capellæ, quibus ulterior hæc Templi pars intrâ pulcherrimè est ornata, novi itidem & interioris Sacelli, ut hodie perstat, vera initia unicè sunt accersenda. Nam, quæ supra jam de prima Capella & Sacello sunt monita, cum nostris

stris

stris his non pugnant, dum ex oculari patet adspectu, primam modernam, veteri illi choro seu Sacristiæ antiquæ cepisse quàm proximè connecti, quoad longitudinem ipsius Templi, quoad latitudinem verò, denuo ambitum anterioris Templi partis supergressam, & pedes versus Orlanum vicum, aliquot per pedes promovisse, quod ex adverso pariete, plagam meridionalè respiciente, gemino plane susceptum est modo, ut nempe integrum opus, per binas suas partes, sibi ad architecturæ regulas, conforme redderetur; priori paululum contractiori latitudine, 53 nempe pedum; posteriori paululum diductiori & pedibus omnino 64 constante. Tantùm autem abest, ut his ipsis hætenus recensitis, ichnographicis quasi Templi *D. MICHAELIS* fundamentis, aseruisse simul videri velim, integrum templum etiam, quoad superiorem artificiosissimam Concamerationem, & fornices laterum nitidissimos, ultimam tunc expertum esse manum, quod multas adhuc posteriorum implorandum habuit temporum; Neutiquam, eò tantùm hæc trahantur, quò scribentis destinavit calamus, qui denuo hic monet, familiarem admodum hic nostris, ex pecuniæ defectu, morbum, publica itidem, per sex sequentes annos, aquarum inundationis, famis & pestis mala, acerrimas humani generis confuras, inchoatam telam rursus abruptis, ita, ut parietes vix ultra ambones, perforatò opere exsplendentes, asurrexerint, notâ hujus characteristicâ, quò usque scilicet perductus in altitudinem tunc murus, in pariete, paulò supra ambonem Dnn. Capitaneorum, adhuc extante; laquearia autem Chori, cæmentitio operi destinata quidem, ascribis operire necessitas imperaverit. Cultui nihilominus publico, publicè A. 1486, fuit sacrata, consuetis tunc Papatui solennibus, ipso *Laurentii* die, qui urbi impofterum nostræ festus hinc, & publico altero Mercatu conspicuus redditus. Ab hoc tempore prærogativam nunc illam *MICHAELIS* deduxit Templum, quod sum antea *Matri, D. LAURENTIO*, ut filia subordinaretur, in-

vers

versâ his auctum accessibus simul vice, Matris honore imposte-
 rum coleretur, quod nomen variis in Actis publicis tunc obtinere
 incepit. In hoc statu ad A.C. 1512 immutatum perstitit *MICHA-*
ELIS Templum, quod cum Dn. *Laurentius Mordensen*/ex Urbe no-
 stra oriundus, tunc temporis autem Civis & Mercator Lipsiensis,
 quem divina benignitas non saltim suâ, quam profitebatur, mer-
 canda industriâ, sed etiam ex metallifodinarû redditibus, insignibus
 auxerat divitiis, nullâque re, nisi liberis, inopem reliquerat, ut me-
 moriam suam liberalissimâ in pauperes & res sacras donatione
 conservaret, nostro quoque Templo, ejusque struendi sumtibus,
 quingentos florenos benignissimè numerâset, novæ cogitatio-
 nes structuræ reasumendæ sunt applicitæ, ipsumque opus alacri-
 ter rursus susceptum, tantaque exteri liberalitas incolarum ita ex-
 citârat animos, ut quilibet, quantum modò posset, promptissimè
 conferret, quem in finem recipiendis elemosynis & liberalibus
 donis publica erecta cala aut cistula, cui integro ædificationis
 tempore, sua quilibet largâ injiciebat manu. Præcipuam autem
 hic beneficentiæ meruere laudem, ingenuæ quædam, illæque satis
 veteres Urbis nostræ familiæ, *Mordeysiorum, Blümleorum, Auerorum,*
Preussiorum, Rothiorum aliorumque, quorum ut parta liberalitate
 perennaret memoria, *δειγμα*, summitati concamerationis affi-
 xa, vel sera cognosceret posteritas. *Caspari Gailsdorffi* itidem singu-
 lariter celebratur munificentia, qui, ut largâ pecuniâ, sic aliis quo-
 que suscitando Templo prospexit ornamentis, e.g. sancti Sepul-
 chri artificiosa fabricâ, in quartam Capellam repositâ, majori iti-
 dem in medio Templi Crucifixi statuâ, & Mariæ Johannisque no-
 tatis suprâ imaginibus, imitatus in eo Parentis sui Alberti pietatem,
 qui cum diducendi Templi hujus parietibus A. 1480. fundamen-
 tum jaceretur, ducentenos lapidi injecit aureos, sumtum commo-
 do cessuros.

His igitur adjuti Curientes subsidiis, opus alacriter urserunt,
 parietibusque in debitam altitudinem productis, arcuato nitidis-

T

simè

sine opere, Chorus concludi coeptus est, cui, ut moram injiceret
 laudabili conatui Sathanas, aut, quæ est in bonas actiones turban-
 das vafricie perpetuâ, si fieri posset, planè sufflaminaret, ipsum
 egregii hujus ausus architectum occulta cæde sustulit, cujus doli
 hanc à Majoribus traditam invenimus enarrationem. Erat hic
 Architectus, qui Templi structuram perficiendam susceperat, Ha-
 lâ Saxonum oriundus, nomen non invenio, jamque parietes planè
 perfecerat, ipsius cameræ constructione coronidem operi imposi-
 turus, quam in rem & lapides ad normam jam omnes conquadra-
 verat. Circa Jacobi Festum, Solis quodam die, prandiò sumtò,
 pro more, in pagum proximum Unter-Rohau exspatiatur, operi
 suo intentus, animò de periculò securus. Sed pessimus quidam ne-
 quam, cujus pariter nomen acta non produnt, æquè forte ac Ho-
 rostratus, Ephesini Templi incensor dignus, cujus nomen deleatur
 è memoria hominum, qui minori parùm dolo, nostri Templi opus
 delere ausus, ex occulto deambulanti insidiatur, cumque Dæmo-
 nis montem à latere ille transmisset, violenter in eum irruit,
 gladiòque innocentem trajicit, pecuniâ, quam secum fortè gesse-
 rat, ablatâ, & cadavere in proximum frumenti agrum projectò,
 cum ita prius adornâset, ut sui ipsius interfecti cultrum manus
 teneret, quasi sibi ipsi mortem intulisset, ocyusque fugâ se prori-
 pit. Cum ita paulò post Architectus cæsus reperiretur, quilibet
 istas animo concepit cogitationes, *αὐλοχρηξ* ipsum desperatione
 perficiendi suscepti operis, factum, donec aliquot post annos
 Sicarius alibi comprehensus, inter alia facinora, tormentorum vi
 hoc quoque fassus, optimumque Virum illatæ sibi mortis suspici-
 one liberavit. Interim orbata sic ædificandi Rectore Ædes, im-
 perfecta fuisset relicta, nisi administer ipsius Architecti, quò cum
 ille animi sensa communicaverat, telam, quam ille exorsus, per-
 texendam suscepisset, omnemque laquearis structuram feliciter quo-
 que perfecisset, producendo istam ad pilam usque, cui suggestum
 adhæret, quod ipsum Suggestum eodem Anno 1515. fabri factum, &
 Mar-

Martis die, post Joh. Baptistæ Festum, fuit absolutum, singularique caractere signatum, lacertâ nempe è plumbo infusâ, quam Characterem Templi, das *Wärzeichen*/ appellant.

Quam mira arte Lacunar hoc templi sit confectum, lacusque mox quadratos, mox oblongos gypso habeat pictos, intermicantibus nitidè arenosi lapidis arcibus, illi fatentur, qui ex disitis etiam locis, Curiam lustrantes, Templum hoc laudibus efferre non satis possunt; Ipsumque summæ contignationis artificium architectus, ex Ecclesia Cathedrali Hallensi, per *ALBERTUM* Archiepiscopum Magdeburgensem Elect. itidem Moguntinum A. 1531 passim diructâ, detulisse & mutuasce dicitur. Sed quicquid hujus sit, quòd nummi denuò negotium nobis facesferent, ad umbilicum perducere non potuit, verùm ad dictam saltim suggesti, adversamque ipsi pilas pertigit, mediò inter has & proximas duas, versus occasum spatio, vacuò non tantùm relictò, sed & anterioribus fornicibus, neque in parem altitudinem, neque conformitatem, adactis. Ligna igitur operuere lacunam, donec ad hanc tollendam difformitatem evitandumque lignorum, carie per 180. annos exesorum, stragis periculum, *M. Andreas PANGRATIUS*, Curianus Superintendens longè meritisimus, omnibus anniteretur viribus, quò *Senatum* induceret, foramen veteresque trabes aut novis tegeter asseribus, aut pariete lateritio obduceret. Re interim tractâ, alibi quoque præsidia circumspexit, quæ *Deus à m̄ unχav̄ns* petenti submisit. Cùm enim A. 1569 Serenissima Domina *DOROTHEA*, Burggravia Misuensis, nata Marchionissa Brandenburgica, Curiam, invisendi Dn. Fratris, Serenissimi *GEORGII FRIDERICI*, utriusque Principatus Burggraviatus Norici Principis, causâ, transfret, suamque ei deferret gratiam, utendum ille animis, dum promissis calebant, ratus, omnibus apud illam institit precibus, ut suâ intercessione, Urbis Templique memor, subsidium aliquod hujus penitus perficiendi impetraret. Quod illa, ut promiserat, diligenter executâ, pientissimum in sacra pervicit Principem, ut quingentos florenos, istos in usus, solvi ex templo mandaret, quibus à communi Civium coronâ, mille quingenti &

ultra juncti sunt alii, geminā summam ipsō quoque; Senatu eō contribuente, & solō *B. Georgio Prücknero*, Consule, centū florenos numerante. Hinc quinto Junii die A. 1570 sepultæ hæctenus resuscitatæ curæ, veteresque depressiores fornices, cum super impositis lignorum contignationibus, dejecti, parietes anteriores cum ulterioribus in æqualem altitudinem adducti, novis transtris muniti, & Annō sequenti arcuum concameratione obtecti, penitusque clausi sunt, ipsō 23. 9bris die.

Qui successit 72 annus, in tectoriō vestendis laquearibusque parietibus, similiqve albedine obducendis ferè contritus est, ipsiqve ambones reparandi non parum absumerunt temporis, usque tandem opere absolutō, gratisissima illa & niveō lapillo notanda dies XXVII, Julii appropinquaret, qui in VIII tunc post Trinitatis Dominicam incidens, novi Templi inaugurationi erat præstitutus. Omnes tunc uno ore pariter & corde diu desiderata hæc suscipere gaudia, nec Papistica Superstitione ridiculisque moribus, verū piis & Christianis prorsus ritibus, Dedicatio illa peracta, integro sc. cœtu Incolarū, præeuntibus Scholis, fertis floribusque ornatis, sequentibus Ministeriō, Proceribusque Urbis, & Civibus quibuscunque bonis, è Franciscanorum Æde, *D. MICHAELEM* publica Processione petendo, psallendo, lætandoque in Domino, ut quotannis adhuc dictā Dominicā fieri solemne est, quā tota hæc historia, piæ memoriæ ergō recolitur, hujusque & ceterarum Ecclesiarum Antistitum pariter & Diaconorum Catalogi, seu, si malis è Veteris & Primitivæ Ecclesiæ more loqui, sacra Diptycha recensentur. Quod ita fieret, laudabili admodum consuetudine, Pientissimus *PANGRATIUS* Superintendens ejusque Successores introduxerunt, brevemque simul in Tabulas cōjecerunt hanc historiam, variantibus per annos vicibus, aut populo prælegendā, aut in concione commemorandā, ne tanti beneficii divinitus nobis Majoribusque nostris concessi vilescat aut exolescat unquā memoria. Nec istæ tantū Tabulæ, per statutas ita vices prælegendæ, hanc asservarunt veterem conditi Templi Historiam, sed ipse etiam *Pangratus* suapte satis prælixè consignavit manu, *D. Michaëlis* sacrarii tutelæ committens, hæcque sequentia subnectens:

Ich M. Andreas Pangratus von Wonsiedel/dißmals Prediger zum Hof/habe die vorgehende narration, aus alten warhafftigen monumentis zusammen gesplanbet/und mit dieser meiner Handschrift hieher verzeichnet Anno 1572. am eilfften Tage Septembris, do denn fast dergleichen Lateinische Schrift in dem hohen Altar ist vermauert worden/unsern Nachkommenen zum guten Exempel

pel/daß sie den Gottesdienst gleicher weiß lieb haben/ehren und fördern sol-
ten: Darzu helffe ihnen **GOTT**/durch **CHRISTUM**/Amen.

Latina ista descriptio, quam Altari inclusam B. monet Pangratus,
suaque ipsius scripta & subscripta manu est, his reddita fuit verbis:

Ampla hæc & ornatè extructa Domini domus, fuit olim ad-
modum exiguum sacellum, divo Michaëli Sacrum. Cum verò crescenti-
bus annis, numerus etiam Civium cresceret, & locum capaciorem require-
ret, cepta est structura ejus, quam nunc vides, magnitudinis, circiter A. Do-
mini, ut opinamur 1432. Fornices verò parare & superstruere cœperunt A.
Christi 1512. præbente maxima ex parte sumptus, præclarâ Familiâ Mord-
eyfianâ, & in triennio, anterior pars versus ortum ad suggestum usque per-
ducta est. Postea deficiente pecuniâ, & aliis etiam temporis ejus difficul-
tatibus accedentibus, coemptum opus, per annos quinquaginta quinque imper-
fectum mansit. Et per integrum hoc tempus, sacra administrare necesse
fuit, intra parietes domus, ex veteri novâque structurâ ita compactâ, ut in-
tra utriusque fornices, ingens & deformis hiatus, propter inæqualem eo-
rum altitudinem, relinqueretur, non sine docentium & auditorum mole-
stia; Tandem verò cum Illustrissimus Princeps & Dominus Dn. Georgius
Friedericus Marchio Brandenburgensis quingentos florenos clementer
daret, & reliquum, ultra tria millia Joachimicorum, prudens hujus loci Se-
natus & Cives pii benignè adderent, Anno Christi 1570 rursus cœptum est
hoc ædificium, & in biennio posterior ejus pars, occasum versus, à suggestu
ad portam fori usque, absoluta est. Patronum præter unicum & verum Mi-
chaëlem, Dominum nostrum Jesum Christum, non agnoscimus. Reliquiæ
vero Sanctorum, quibus Domus hæc Christo consecrata est, sunt & fue-
runt nobis, ardens Dei invocatio, sincera & incorrupta Evangelii doctri-
na, & legitimus Sacramentorum usus, pro quibus gratias agimus Deo, cum-
que ardentibus votis & toto pectore precamur, ut pretiosum hunc Thesau-
rum etiam posteris nostris conservet, & sibi in his terris sanctam Ecclesi-
am, celebrantem & rectè invocantem nomen ejus, ad finem mundi usque
colligat, & tueatur per Jesum Christum Dominum nostrum Amen, Amen.

*M. Andreas Pangratus, Ecclesiæ hujus Curiensis Pastor manu pro-
pria scripsit, Anno Christi 1572 Mense Julio.*

Haftenus B. PANGRATI historia, per Compendium ab eo ipso data, &
Majori Altari inclusa, quod illud ipsum Scriptum ego duxerim, cujus laci-
nis, aliquot ab hinc annis, cum novum Altare erigeretur, mensæ istius ob-

reata, inventz sunt; Ita tamen corruptz, ut legi haut potuerint. Quamquam autem in aliquibus à WIDEMANNO aut abluat, aut eo concisior factus sit, hic ipse tamen, in inserta *Chronico suis* planissima relatione, jam monuit: Plura se ipsò *Panoratio*, è veteribus monumentis, & cum primis Literis Indulgentialibus, mense Julio, A. 1585, in Sacristia repertis, aliis itidem patriæ actis, deprehendisse.

De Turribus Templi quædam supra jam meminimus, quibus nunc addendum, quod in eam, quam hodie exhibent figuram atque altitudinem, A. 81. & 82 hujus Seculi ex creverint, ubi pristinis ad vetustum morem fabricatis tectis dejectis, campanarumque cameris altius eductis, novis, iisque ut vocant Italicis, cooperiri ceptæ sunt. Altitudo, mensuræ & quadrantis ope, Discipulorum meorum solertiz deprehensa est, ad campanas 72, ad summam coronidem 132. pedum

Ab hoc tempore usque ad Annum Seculi hujus 99, in externa Templi structura, nihil immutatum aut correctum invenio, hoc autem currente, & quidem mense Maio, fornice veteris Sacristiæ, per quam nunc aditus in Magistratus Oppidani subsellia datur, cum antea numerandis Eleemosynis diebus Sabbathi & Festis collectis, pariter, fuerunt dejecti, cochlidiumque inibi erectum, per quod ad Exerchi ambonem cò commodius ascenderent Serenissimi Principes nostri, si quando Curiam venirent, quod antea innoxium adeò, per scalam exterius appositam & superiorem adyti Cameram non fuit, perficiente hoc opus Augusto.

Inchoante Seculo nunc currente, mensibus Julio & Augusto, illa quoque Cochlea externa Templi accessit Peripheriæ, quæ in noviter tunc extructam ambonem, die Studenten-Pohr vulgo audit, nos deducit, cui sumtus ingenui quidam cives subministrarunt.

Sic integrum forè exterius depinximus templum, nec fortè præter totum restare multa videntur, cujus historiam quamquam à Majoribus tantam haut invenerim, quin tamen cum A. 1515. fuerit perfectum, ex eo colligo, quod WIDEMANNUS ad d. A. referat: Singulari Numinis clementiâ, opificem ex illorum numero, qui tecta lapide Armenio còtegere didicerunt, cum coronidem tecto superaddere vellet, minusque cautè agens delaberetur, in aream Diaconatus tertio contiguam, præter omnium opinionem, salvum & illæsum abiisse, his insuper ad circūstantes ludentem facetiis: Sie solten seinthalben nicht erschrecken/und unbeschütert seyn; Es reue ihn nicht/ daß der frome Christen-Mensch/so des Orts begrabē liege/uf dem er gefallen.

Plenior tamen ejus reparati, ut hodie comparet, est historia, cum A. 25. hu-

hujus Seculi, 6. Novēbris die, Urbs nostra denuò gravissimum passā incendium, Templum quoque unā cum splendida Curia, & domibus, ut aliqui numerant, 162, vidisset absumptū. Hic enim combustum Tectū festinanter reparari & primum scandulis modò, postmodum autem Armenio lapide obtegi inceptum est A. 1654, 30 Junii, & tres in illo perficiendo consumti sunt Anni, ut totum opus, mense Septembri 1656, demum ad finem perduceretur. Sumtus eò contulerunt tum *Serenissimi Patrie Patris CHRISTIANI* Clementia, tum Procerum, Senatūs & Civium hujus Urbis pariter ac ad Parochiam hanc pertinentium stimulata piis concionibus pia liberalitas, qui omnes, si opus, in specie cum liberalibus illorum donis, adduci possent; Sed sufficiat summam attulisse, quæ in libellis Rationum 1203. florenos 48^l. Crucig. conficit. Totius Templi quoad domum, altitudo, meorum explorationi 84, murus, cui Tectum innititur 48, & totius Operis longitudo 142 pedibus constare deprehensa.

Tantū de externa D. MICHAELIS Structura. *Struxerunt alii nobis, nos Posteritati*, egregius habet Versiculus *Gymnasi nostri Limini* adscriptus, qui, ex omnibus pulcherrimis ejus Inscriptionibus & Antepagmentis, unus ferè tempestatis effugit injuriam, legique adhuc potest, edocens simul nos, ut memoriam illorum nunquam non gratisimè recolamus, qui publica tum Dei, tum Musarum templa, Posteritatis commodò, extruxere, & in sera posteritatis, si qua futura est, commoda & gaudia, parile quid moliri pulcherrimā animorum contentione meminerimus. Quod si igitur hæc pietas est nostræ in externorum Templorum Conditores, quanto quæso major sit illa, quæ ipsissima Spiritus Sancti Templa, Fideles Dei, in externis illis ædificare, indefessā nunquam cessant opera? quanto non ardore posteritati illorum commendanda memoria, ejusque animi ad gemina olim audenda sunt accendendi. Et cum inter nostrates eque felices istiusmodi Templorum Dei Auctores Restitutoresque gloriosos, B. Megalandrò Lutherò, felicior majorque alius censendus nullus, hinc nuperò ejus *Natali Nominalique* memoria Templum meritis statuere ejus cessassemus nulli, nî publica tunc Templa aliorum, & ad sacra eò ipso die vocassent animos, nostrorumque quoniam meo ipsius corporis Templum, nescio quâ retrā & epidemicā nobis, innoxia tamen adhuc per Dei gratiam, infirmitate adeò segniter stetit; Nobis autem nos redditi, debitū nostrum B. Luthero, vel tardi malumus exsolvere, quàm videri ejus planè dememinisse.

Conscendent igitur ad proximum *Mercurii diem*, 6. Gymnasi nostri *Cives ingenii excitatque ingenii, & ad virtutem palmaque hinc honores suapte*

Sponte, et non nostris monitis, ex voto cursuri, qui mutuâ quasi Consultatione Heroica Lutheri percensebant facta, iudiciò tamen penes Auditorium relicto. Nullò autem Clasis, sed lubentia ordine, dicet primus

Friedericus HEIFFELIUS, Plaviensis, Prologus, Consultationis Consilia conclusaque expositurus, legitimam illam probaturus, & Nob. Auditorii favorem, sub delato ipsi iudicii illetoamento, procaturus. Secuadus

Jo. Georg. MORGENVEG, Curiensis, pro Lutheri juvenili Cursu Studiorum, indeque honorum gloriosis contendet Actionibus. Tertius

Jo. Georg. BREBISIUS, pariter Nostràs, primam Thaumaturgi afferet Disputationem, quâ fundamenta totius Reformationis jecit. Quartus

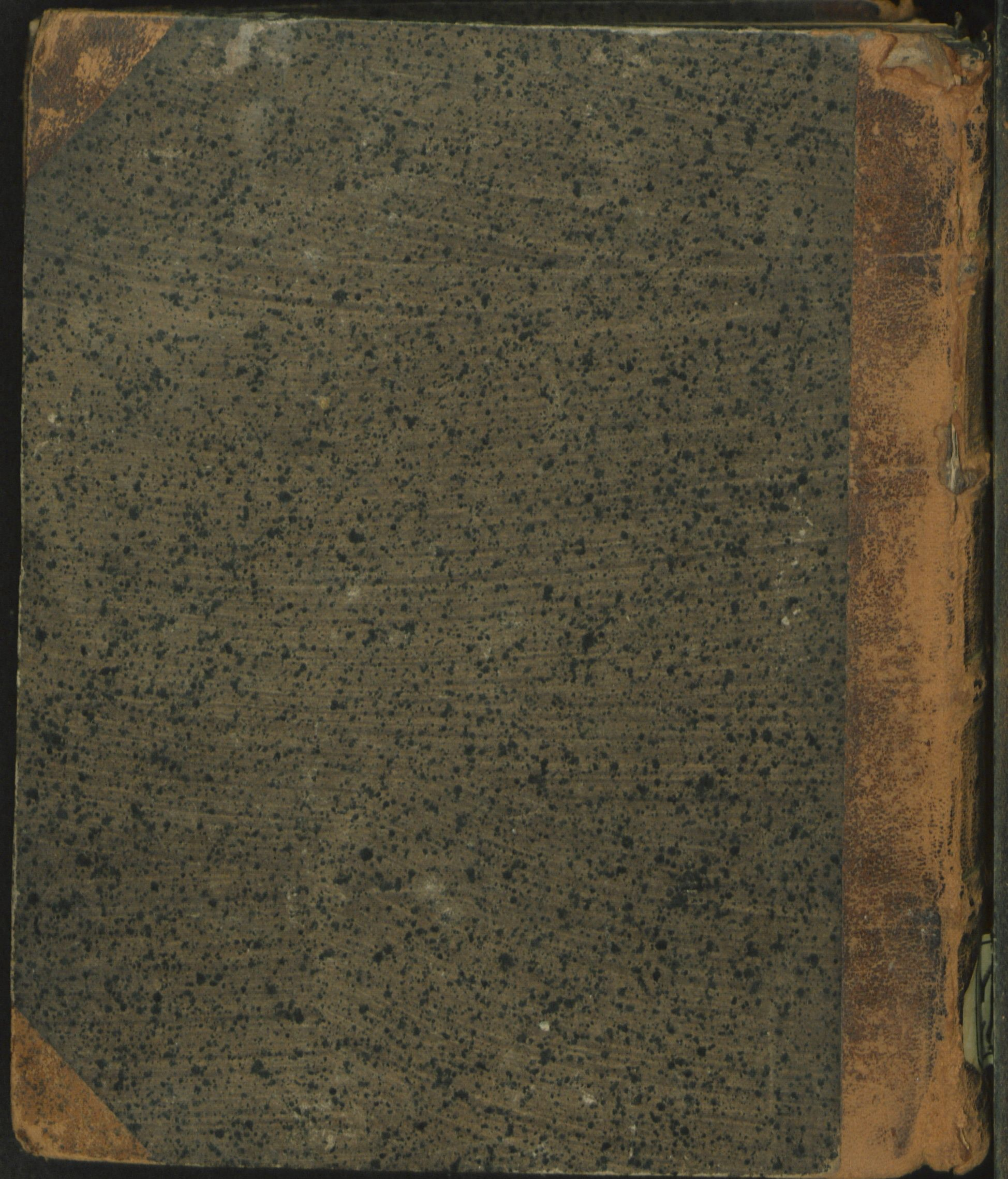
Jo. Georg. HENDELIUS Curianus, animosum extollet Spiritum, Cesaris totiusque Imperii conspectum VVormatiae sustinentem, fideique professionem intrepidè edentem. Quintus

Jo. Christoph. HASS, itidem Curiensis, Biblia Lutheri producet versa, immensam operæ hujus deprecabitur Utilitatem. Sextus

Jo. Nicolaus OBERLÄNDER, Naylensis, Epilogus, Lutheri quoque sistet Epilogum, beatam nempe ἀνάληψιν, cumque & vite & mortis Mimum benè egerit, pro hac posteriori tanquam Ejus actione gloriosissimâ concludet.

Qvos sex juvenes novellos quidem & initiandos, è promotâ tamen memoriâ, & brevissimis quidem dicturos, Oratores, ut Mecænatum gratia ad majorè laudis formet cumulum, Serenissimum Principem ac Dominum, DN. GEORGIUM ALBERTUM, Marchionem Brandenb. &c. &c. Dominum nostrum Clementissimum; Serenissimi quoque PATRIÆ PATRIS nostri Consiliorum Præsidentis Supremum, Consiliarium Intimum & Exarchum Provinciale Curiensem undiquaque Splendidissimum, DN. JO. ALBERTUM, Comitem de Ronov & Biberstein &c. Dominum nostrum multum Gratiofissimum; nec non Illustriss. Dominum Dn. JO. ERNESTUM, Comitem de & in Tettenpach &c. Dn. nostrum itidem Gratiofissimum; Præ-Nobiliss. Dn. Superintendentem & Gymnasii Inspectorum, DN. JOSEPHUM FRIDERICUM à VValdeck &c. cum Rever. Pl. Ministerio; Nobilissimos Medicina Licentiatum, Physic. & Medicos; Consultissimos Dnn. Officiales; Prudentiss. Spectatissimumque Senatam, Gymnasii Patrum & Scholarchas; Clariss. Dnn. Collegas, Præximios Dnn. Studiosos, & quosvis Studiorum Factores, eâ, quâ par est, devotissimâ submissione, precibusque exoramus, ut gratiofissimam ac benignam iis commodent præsentiam, quod, ut nostris demereamur obsequiis & votis, datæ fidei hæc nos moneat tabula.

P. P. Dom. XXIII Trin. A. O. R. 1698 LXXXIIX.

TE

NOVA

ejusque con

AC

M.]

RUM

PRIMARIUM,

eli

ajorem Amplitudi-

ASTICO,

ariunculis

LAYRIZ,

